

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

JOURNAL INTERNATIONAL
D'ARCHÉOLOGIE
NUMISMATIQUE

DIRIGÉ ET PUBLIÉ

PAR

J. N. SVORONOS

Directeur du Musée National Numismatique.

TOME DIXIÈME

Quatrième trimestre 1907

EXTRAIT

Keramopoulos.

A. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΥ

ΑΝΑΘΗΜΑ ΑΜΠΕΛΙΩΤΩΝ ΚΥΡΗΝΑΙΩΝ

ΕΝ ΔΕΛΦΟΙΣ

ΚΑΥΛΟΣ ΣΙΛΦΙΟΥ

ATHÈNES

CHEZ L'ÉDITEUR M. J. N. SVORONOS

ET CHEZ MM. BECK & BARTH

Bibliothèque Maison de l'Orient



149540

ΑΝΑΘΗΜΑ ΑΜΠΕΛΙΩΤΩΝ ΚΥΡΗΝΑΙΩΝ ΕΝ ΔΕΛΦΟΙΣ

ΚΑΥΛΟΣ ΣΙΛΦΙΟΥ

(Πίναξ XV.)

Τῷ 1894 ἀνευρέθησαν ἐν Δελφοῖς κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ πλησίον τοῦ μεγάλου βωμοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῶν βάσεων τῶν ἀναθημάτων τοῦ Γέλωνος καὶ τῶν λοιπῶν Δεινομενιδῶν «τρεῖς γυναικεῖαι μορφαί, αἵτινες χορεύουσι κρατούμεναι ἐκ τῶν χειρῶν περὶ κίονα ἔχοντα εἶδος καυλοῦ φυτοῦ. Φοροῦσι βραχὺν καὶ ἀνεμούμενον χιτῶνα, πόλον διευρυνόμενον (έναςέ) εἰς σχῆμα κάλυκος καὶ κοσμούμενον ὑπὸ φύλλων ὀξυκορύφων ὡς εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ὄρχηστρίδων τοῦ Τζιόλπασι (Benndorf und Niemann, *das Heroon von Gjölbaschi-Trysa*, Wien 1899. Collignon, *Hist. de la Sculpt. gr.* II, σ. 205). Φαίνεται ὅτι τὸ ὄλον ἦτο βάσις τρίποδος» (BCH, 1894 σ. 180 Homolle). Προσέτι εὐρέθησαν πολυάριθμα θραύσματα «κίωνων» ἐν σχήματι καυλοῦ σιλφίου, ἅτινα ἐνόμισεν ὁ κ. Homolle (αὐτόθι), ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀναγάγῃ εἰς τὸν θησαυρὸν τῶν Κυρηναίων. Ἀλλὰ τοιοῦτος θησαυρὸς δὲν ὑπῆρξεν ἐν Δελφοῖς, ὅσον εἶναι γνωστόν, ὁ δὲ ἐννοούμενος ἐνταῦθα εἶναι ὁ τῶν Μασσαλιωτῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων, (ἴδρα τὸν ἐμὸν Ὀδηγὸν τῶν Δελφῶν 1908 σ. 49 καὶ τὸν συνημιμένον χάρτην τοῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος), ὡς θὰ ἀποδείξω ἄλλαχού.

Τῷ 1897 δημοσιεύων ἐκτενεστέραν μελέτην περὶ τοῦ εὐρήματος ὁ κ. Homolle (BCH, 1897 σ. 603-614) λέγει, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ εὐρέθησαν καὶ ἄλλα ὅμοια θραύσματα, ἅτινα συγκολλώμενα ἀπετέλουν ἓνα φυτικὸν κίονα μέγαν (ὑψ. 8 μέτρων περίπου), ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἦσαν τεθειμέναι αἱ τρεῖς ὄρχηστρίδες, ἃς ὀνομάζει καρυάτιδας. Ἐγκαταλείπει ἐπομένως τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ὄλον ἦτο κίων ἢ κίονες τοῦ «θησαυροῦ τῶν Κυρηναίων», δέχεται αὐτὸ ὡς

υποβαστάζον ποτέ τρίποδα καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ φυτικὸς καυλὸς δὲν εἶναι καυλὸς σίλφιου, ἀλλὰ ἀκάνθου, λαλοῦντος συμβόλου τῆς Μακεδονικῆς πόλεως Ἐκάνθου, ἀνάθημα δὲ τῶν Λακεδαιμονίων εἰς ἀνάμνησιν τῆς νικηφόρου δράσεως τοῦ Βρασίδου ἐν Μακεδονίᾳ (424-422 π. Χ., Θουκ. 4, 84-88). Αἱ «Καρνατίδες» τότε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Homolle εἶναι *Lacaenae saltantes* ἐκ τῆς λακωνικῆς κόμης Καρναί. Βραδύτερον ὁμοίως (*Comptes Rend. de l'Académie. d. inscr. et belles lettres* 1904 σ. 473) ἐχώρισεν ὁ κ. H. τὸ σύμπλεγμα τῶν ὄρχουμένων κορῶν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κίονος δεχθεὶς δύο ἀνάθηματα σύγχρονα, ἔργα τοῦ αὐτοῦ ἴσως τεχνίτου: τὸν ἀκάνθου κίονα καὶ τὸ σύμπλεγμα τῶν *Καρνατίδων*.

Εἰς τὴν ἔρευναν ὁλοκλήρου τῆς μελέτης τοῦ κ. Homolle δὲν θὰ εἰσέλθω. Θὰ ἀσχοληθῶ ὁμοίως νὰ καταδείξω διὰ βραχέων, ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκ τοῦ φυτοῦ ἐντυπώσεως αὐτοῦ ἀπομάκρυνσις καὶ ἡ προσφυγὴ πρὸς θεωρίαν ὑποκίνδυνον καὶ ἡκιστα δυναμένην νὰ στηριχθῇ διὰ πραγματικῶν ἐπιχειρημάτων, δὲν ἦτο ὀρθή, ἀγαθοῦσα διὰ τῆς ἀποπλανήσεως εἰς τοιαύτην ἀβεβαιότητα, ὥστε τὸ μνημεῖον τοῦτο νὰ ὑπολαμβάνηται ἐντελῶς ἀγνώστου προελεύσεως (ὄρα τὸν ἐμὸν Ὅδηγόν τῶν Δελφῶν σ. 21-22).

Δημοσιεύω ἐν τῷ φωτοτυπικῷ πίνακι XV, A εἰκόνα¹ τῆς ἐν τῷ μουσεῖῳ τῶν Δελφῶν γυψίνης ἀναπαραστάσεως τοῦ ἀποτελεσθέντος, μακρὰν πάσης περὶ σίλφιου σκέψεως, κίονος, ὃς καὶ τινες εἰκόνας κυρηναϊκῶν νομισμάτων πρὸς σύγκρισιν. Τὰ νομίσματα ταῦτα δεικνύουσι τὸ σπάνιον καὶ κατ' ἐξαιρέσειν ἐν Κυρήνῃ ποτὲ φυόμενον, ἐντεῦθεν δὲ καθ' ὅλον τὸν κόσμον διὰ τοῦ Πειραιῶς μάλιστα (Θεοφρ. φυτ. ἱστ. 6, 3, 2) ἀποστελλόμενον σίλφιον, οὔτινος «ἦ τε ῥίζα καὶ ὁ καυλὸς καὶ τὸ φύλλον καὶ ὁ ὀπὸς καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἅπαν πολυτιμώτατόν ἐστιν», — «ἐκτετίμηται δὲ παρ' αὐτοῖς (τοῖς Κυρηναίοις), ὥστε καὶ ἐν τῷ νομίσματι ὅπου μὲν Ἄμμωνα, ὅπου δὲ σίλφιον ἐγκεχαράχθαι».

¹ Τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Κεραμοπούλου δοθεῖσαν ἡμῖν εἰκόνα τοῦ δελφικοῦ γυψίνου ἐκμάγματος, ἣτις κυκλοφορεῖ καὶ ἐν εἰκονογραφημένοις δελταρίοις, μὴ δεικνύουσαν τὸ κάτω μέρος τοῦ φυτοῦ, ἀντικατεστήσαμεν διὰ τῆς δημοσιευομένης ἐν τῷ πίνακι πληρεστέρας.

Σημ. τῆς διευθ. τῆς Διεθν. Νομ. Ἐφημ.»

Ἴδου ἡ περιγραφή τούτων τῶν σιλφιοφόρων νομισμάτων τῆς Κυρηναϊκῆς, ὧν τὰ ἐκμαγεῖα ἐκλέξας διέθεσεν ἐπὶ τοῦ πίνακος ἡμῶν ὁ κ. Σβορώνος. Προσέθηκα ἓν ἐν ἰδίᾳ εἰκόνι (1).

1.—Ἄργ. τετράδραχμον ἄττικόν. Γραμμ. 18.35.

Σίλφιον.

Ἔπι. Δένδρον, οὗ ἑκατέρωθεν ἴστανται ἀντιμέτωποι ὁ Ἡρακλῆς φέρων λεοντήν καὶ νύμφη προσφέρουσα τῷ Ἡρακλεῖ καρπούς ἐκ τοῦ δένδρου. *Εἰκὼν 1*—Müller ἔ. ἄ. I σελ. 11 εἰκ. 23.

2.—Ἄργ. τετράδραχμον. Ἄριστ. σίλφιον, δεξ. ἄνω μὲν κεφαλὴ λέοντος πρὸς ἄριστερά, κάτω δὲ εἷς καρπὸς σιλφίου. Περὶ τὸ ὄλον κοκκιωτὴ περιφέρειαι.

Ἔπι. Κεφαλὴ ἀετοῦ πρὸς δ. κρατοῦσα ἐν τῷ ῥάμφει ὄφιν. Ἄνω δεξιὰ κόσμημά τι. Τὸ ὄλον περιβάλλεται ὑπὸ κοκκιωτοῦ τετραγώνου καὶ κεῖται ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ. (Βρεττ. Μουσ. Ὅρα L. Müller ἔ. ἄ. I σ. 11, ἀριθ. 22 καὶ Head-Σβορώνου Ἴστ. τῶν νομ. πίν. ΛΔ', 1). — Πίναξ XV, 1.



Εἰκ. 1.

3.—Ἄργ. Γρ. 13.85. Κεφαλὴ Διὸς Ἄμμωνος πωγωνοφόρος καὶ κερασφόρος, πρὸς δεξ., μετὰ κόμης διαδεδεμένης. Ἐμπροσθεν ΒΑΡΚΑΙ (ων).

Ἔπι. σίλφιον μετὰ δύο παραφυάδων ἑκατέρωθεν κατὰ τὴν ῥίζαν. (Πρβλ. L. Müller ἔ. ἄ. σελ. 79 ἀριθ. 307). Μουσεῖον Πάριμας ἀριθ. 224. — Πίναξ XV, 2.

4.—Ἄργ. Γραμμ. 13.00. Κεφαλὴ ὁμοία πρὸς ἄριστ. Ἡ κόμη ἄνευ διαδήματος καὶ ἐκτενισμένη πρὸς τὰ ἄνω. Ἐμπροσθεν ΣΟΙΚΙΛ.

Ἔπι. σίλφιον μετὰ δύο παραφυάδων ἑκατέρωθεν τῆς ῥίζης διευρυνομένης ὀλίγον. Φύλλα τινὰ ἄωρα καὶ κεκλεισμένα. Ἐπιγρ. Υ—Χ (=ΚΥΡΑ[ναίων]) (Πρβλ. Müller σελ. 44, ἀριθ. 137). Α—Θ Μουσεῖον Πάριμας ἀρ. 231. — Πίναξ XV, 3.

5. — Ἄργ. Γραμμ. 13,00. Κεφαλή ὁμοία πρὸς δεξ., δαφνοστεφής.
 Ὅπ. σίλφιον. Ἐπιγραφή: $\varphi\Upsilon - \chi$ Μουσεῖον Πάρμας, ἀριθ-
 $IA - NA$ μὸς 232, *Πίναξ XV*, 4.
 $N - O$
6. — Ἄργ. δίδραχμον φοινικικῆς ὀλκῆς. Κεφαλή λιβυκοῦ Διονύσου ἀπόγων καὶ φέρουσα κέρατα κριοῦ, πρὸς δεξιὰ.
 Ὅπ. σίλφιον μετὰ ῥίζης διευρυνομένης. Ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφή $KY - PA$ καὶ ἀριστερὰ μὲν τρίτους, δεξιὰ δὲ τὸ μονογράφημα $\overline{E\Gamma}$. (Head-Σβορώνου ἔ. ἀ. ἀριθ. 5. — *Πίναξ XV*, 5. Müller, σ. 47 ἀριθ. 168).
7. — Ἄργ. τετράδραχμον ἀττικῆς ὀλκῆς. Κεφαλή Ἄμμωνος παραπλησία, πρὸς δεξ. Ἡ κόμη ἀρχαϊκῶς ἐσχηματισμένη εἰς πλοκάμους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ κατὰ τὸν τραχήλον. Ἐμπροσθεν $KVPA$. Τὸ πεδίον ἔγκουλον, πέριξ δὲ δακτυλοειδῆς κρῖκος ἀστραγαλοειδῆς, περιθεόμενος ἑκατέρωθεν ὑπὸ περιφερικῆς γραμμῆς.
 Ὅπ. σίλφιον μετὰ παχείας ῥίζης καὶ δύο παραφνιάδων ἑκατέρωθεν. (Müller, ἔ. ἀ. σ. 43, ἀριθ. 120. Head-Σβορώνου ἔ. ἀ. ἀριθ. 2) — *Πίναξ XV*, 6.
8. — Ἄργ. Γραμμ. 13,20: Κεφαλή Ἄμμωνος ἀντωπὸς, ὀλίγον πρὸς ἀρ. ἐστραμμένη. Ἐπὶ τοῦ μετώπου διάδημα σχηματίζον κόσμημα αἰγυπτιαῖον ἐν τῷ μέσῳ. Τὸ ὄλον ἐντὸς στεφάνου δάφνης.
 Ὅπ. σίλφιον, οὐ φύλλα τινὰ ἄωρα καὶ κεκλεισμένα. Ἐπιγρ.:
 $V - \chi$
 $P - A$
 $\Delta - \Lambda$ (Ὅρα Müller, ἔ. ἀ., Supplement σελ. 9, ἀριθ. 141, Pl. I. καὶ Head-Σβορώνου ἔ. ἀ. ἀριθ. 4 — *Πίναξ XV*, 7).
9. — Ἄργ. Γραμμ. 13,00. Κεφαλή Ἄμμωνος πρὸς ἀριστ. μετὰ κοσμηματός τινος ὑπὲρ τὸ μέτωπον ὄπισθεν τοῦ τραχήλου δύο φύλλα δάφνης.
 Ὅπ. σίλφιον ἀρραβδωτον, φέρον ὡς παραφνιάδας δύο ἔτερα μικρὰ σίλφια κατὰ τὴν ῥίζαν. Ἐπιγραφή δυσδιάγνωστος μεταξὺ τῶν φύλλων τοῦ σιλφίου: $o|TA|\varphi T - \varkappa|V\beta I|\Lambda$ (Müller ἔ. ἀ. σ. 23, ἀριθ. 41. Πρβλ. Imhoof-Keller, Tier- und Pflanzenbilder, Taf. X, 14). Μουσεῖον Πάρμας, ἀριθ. 230. — *Πίναξ XV*, 8.

10. — Ἄργ. Γραμμ. 12,80. Κεφαλή Ἄμμωνος διαφροστεφής, πρὸς δεξ. Ἐμπροσθεν ὄνομα δυσδιάγνωστον.

ἌΟπ. σίλφιον ὑπὸ τὴν ῥίζαν τοῦ ὁποῖου κáθηται δορκάς. Ἄριστερά ἐν τῷ πεδίῳ μεταξύ τῶν φύλλων τοῦ σιλφίου [ΒΑΡΚΑ:]ΟΙΝ. Μουσεῖον Πάρμας ἀριθ. 229. Πρβ. Müller I, 81,322. — Πίναξ XV, 9.

11. — Ἄργ. Κεφαλή Ἄμμωνος διαδεδεμένη, πρὸς δεξιά. Πέριξ κύκλος κοκκιδωτός.

ἌΟπ. σίλφιον, οὗ ἑκατέρωθεν ὀριζοντίως ΚΟΙ—ΝΟΝ. Ἄριστ. ἄνω κέρας δορκάδος (ἀντιλόπης). Τὸ ὄλον ἐν κύκλῳ κοκκιδωτῷ. (Head-Σβορ. ἔ. ἄ. ἀριθ. 6. — Πίναξ XV, 10. Πρβλ. Müller σ. 37 ἀριθ. 103).

Ἡ περιφερικὴ βάσις (ἀφανὴς ἐν τῇ εἰκόνι), ἣν ἔχει τὸ γύψινον δελφικὸν μνημεῖον ὑπὸ τὰ κατώτατα ἐλευθέρως γεγλυμμένα καὶ προπετῆ φύλλα (ἐλλιπῆ τὰ ἄκρα ἐν τῇ ἀπεικονίσει), δὲν φαίνεται ἐσοχηματισμένη ἐκ λειψάνων παλαιῶν, ἀλλ' εἶναι φανταστικὴ. Τὰ κατώτατα δὲ ἐκεῖνα φύλλα ἔπρεπε πάντως νὰ ἐρεΐδωνται ἐπὶ τινος ἐπιπέδου ἐδάφους, ἐπειδὴ ὑπὸ τὰς πρὸς τὰ κάτω καμπτομένας κορυφὰς τὰ πρωτότυπα ἔχουσιν ἐπίπεδον τομὴν ἐρειδομένην ποτὲ ἐπὶ ἐπιπέδου ἐπιφανείας. Τοῦτο δὲ ἦτο καὶ ἀναγκαῖον πρὸς στερεότητα τῶν φύλλων τούτων. Ἴσως ὁμοῦς ὑποκάτω αὐτῶν ἢ βάσις τοῦ ὄλου κίονος ἔξεῖχε περίκυρτος μικρὸν ὑπὲρ τὴν γῆν, ἣν ὁ καλλιτέχνης τοῦ μνημείου εἶχε μιμηθῆ τὴν ἀληθῆ ὄψιν τοῦ σιλφίου, ὡς περιγράφει αὐτὸ ἐν τούτῳ τῷ μέρει ὁ Θεόφραστος (ἔ. ἄ. 6, 4) λέγων «ταύτην δὲ (τὴν ῥίζαν) ἔχειν ἐπὶ τοῦ μέσου κεφαλὴν, ὃ καὶ μετεωρότατόν ἐστι καὶ σχεδὸν ὑπὲρ γῆς, καλεῖσθαι δὲ γάλα». Καὶ πολλὰ δὲ τῶν νομισμάτων τῆς Κυρᾶνης, τῆς Βάρκης καὶ ἐν γένει τῆς Κυρηναϊκῆς (Πίν. XV ἀριθ. 3, 5, 6, 7, 10) δεικνύουσι τὴν ῥίζαν (τὸ γάλα) ἐν μέρει φανεράν. (Πρβλ. L. Müller, Numismatique de l'ancienne Afrique I σελ. 31).

Ἡ ὁμοιότης τοῦ δελφικοῦ καλλιτεχνήματος πρὸς τὰ σίλφια τῶν κυρηναϊκῶν νομισμάτων εἶναι τόσοσ προφανής, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀνάγκη πολλῶν λόγων πρὸς ἀπόδειξιν αὐτῆς. Ὡς ἐκφύονται τὰ φύλλα τὰ καλούμενα μάσπετα, (Θεοφρ. ἔ. ἄ. 6, 1), κατ' ἀποστάσεις ἐκ τῶν καυλῶν τῶν νομισμάτων, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ δελφικοῦ (εἰς ἕκαστον κόμβον ἕξ μάσπετα, τρία ἄωρα ἐσωτερικῶς καὶ τρία σχετικῶς ὠριμώτερα

ἐξωτερικῶς), ὁ δὲ ῥαδινὸς κορμὸς ἀπλακοῦται ἐκατέρωθι καθ' ὅμοιον τρόπον.¹ "Ἄν αἱ εἰκόνες τῶν νομισμάτων δὲν ἦσαν μικροτεχνήματα ἢ ἂν ἦσαν περιφερῆ ἔργα, θὰ ἐδηλοῦτο κάλλιον καὶ ἡ τελεία ὁμοιότης τῶν φύλλων· ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα, ὅσκις μάλιστα ἔχουσι τὰς κορυφὰς κεκαμμένας πρὸς τὰ κάτω, ὁμοιάζουσιν ἀπαραγνωρίστως πρὸς τὰ χαμηλότατα ἢ τὰ ὑψηλότατα φύλλα τοῦ δελφικοῦ καυλοῦ. Ὁ κόμβος, ἐξ οὗ ἐκφύονται ἐκάστοτε αἱ ὀμάδες τῶν φύλλων τοῦ δελφικοῦ καυλοῦ, εἶνε ὄρατὸς ἐν τισι μόνον νομίμασιν (εἰκ. 1 καὶ Müller σελ. 44 ἀριθ. 135, σ. 46 ἀ. 153, σ. 47 ἀ. 159, σ. 130 ἀ. 344). "Ὅτι ἔλλείπουσιν ἐν Δελφοῖς κατὰ τὰς ἐκφύσεις τῶν φύλλων οἱ εἰς τὸ ἄκρον μακροῦ καὶ λεπτοῦ μίσχον καρποί, ἢ *μαγύδαρις*, (Θεοφρ. ἔ. ἀ. 6, 4) προέρχεται βεβαίως ἐκ φυσικῶν λόγων, τοῦ τεχνίτου ἀπεικονίζοντος καυλὸν σιλφίου μὴ διανοίξαντα τὰ μάσπετα μηδὲ παραγαγόντα εἰσέτι καρποὺς ἕνεκα τῆς ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, καθ' ἣν ἔλαβεν αὐτὸ πρὸς ἀπεικόνισιν (τοιαύτας εἰκόνας ἀώρου σιλφίου δεικνύουσι καὶ τὰ νομίματα ἐν τινι βαθμῶ. Müller ἔ. ἀ. σ. 31). "Ἐλαβε δ' αὐτὸ τοιοῦτον ἕνεκα λόγων τεχνικῶν, ἐπειδὴ θὰ ἦτο οὐ μόνον δυσχερὲς ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν στερεότητα τοῦ μαρμαρίνου ἔργου νὰ γλυφῶσι λεπτουργικῶς ἐξέχοντα τὰ μάσπετα καὶ ἡ εἰς τὸ ἄκρον λεπτοῦ μίσχου *μαγύδαρις*. Τὰ μάσπετα ὅμως τὰ ἐντελῶς κλειστά καὶ ἀδιαμόρφωτα, ἅτινα δεικνύει ὁ δελφικὸς καυλὸς ὑπὸ τὸν φυλλομανοῦντα κόμβον, ἐφ' οὗ ἴστανται αἱ τρεῖς κόραι, εἶναι ἐντελῶς ὅμοια πρὸς τὰ ὁμοίως κεκλεισμένα μάσπετα τῶν νομισμάτων ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ 7, ἂν καὶ εἶνε διαθεθειμένα ἐνδον τῶν μειζόνων φύλλων. Εἶνε δὲ ζήτημα καθαρῶς βοτανικόν, τίς παράστασις ἀποδίδει ἀληθέστερον τὴν φύσιν.

Ὁ Θεόφραστος καὶ ὁ Πλίνιος (Müller ἔ. ἀ. σ. 15) λέγουσιν, ὅτι τὰ μάσπετα τοῦ σιλφίου εἶναι προσόμοια πρὸς τὰ φύλλα τοῦ σελίνου. Ὁ Müller ἐξαίρει τὰς ὁρωμένας διαφορὰς τῶν φύλλων τούτων, ὡς παριστάνονται ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Σελινοῦντος, ἀλλὰ ὁμολογεῖ

¹ Τὸ νόμισμα πίν. XV ἀριθ. 8 εἶναι ἀρράβδωτον ἕνεκα ἀμελείας τοῦ τεχνίτου βεβαίως. Παρομοία ἀμέλεια παρατηρεῖται συνήθως εἰς μικρὰ νομίματα, ἐνθα ἦτο δυσχερὲς νὰ χαραχθῶσι πᾶσαι αἱ λεπτομέρεια. Πρβλ. Müller, ἔ. ἀ. σ. 27 ἀριθ. 84, 89, σ. 45 ἀριθ. 147, σ. 48 ἀριθ. 180, σ. 79 ἀριθ. 296. Εἶναι ὅμως δυνατόν, τινῶν ἐκ τῶν νομισμάτων τούτων ἡ ὄψις νὰ προῆλθεν ἕνεκα ἀποτριβῆς ἢ καὶ ἕνεκα τῆς ἐκ τῆς θερμότητος βλάβης τῆς κηρίνης μήτρας τοῦ ἐκμαγείου τοῦ ἐνταῦθα ἀπεικονιζομένου νομίσματος.



Εἰκ. 2.



Εἰκ. 3.

τὴν συγγένειαν αὐτῶν πρὸς τὰ τοῦ σιλφίου ἔν τισι χρόνοις τῆς βλαστήσεως. Αἱ ἀνωτέρω παρατιθέμεναι εἰκόνες (2-3) φύλλων σελίνου, εἰλημμένα ἐκ τοῦ φυσικοῦ, δεικνύουσι μείζονα τὴν ὁμοιότητα τῶν λοβίων τῶν νεαρῶν αὐτοῦ φύλλων πρὸς τὰ μάσπετα τοῦ δελφικοῦ μνημείου· ἡ δὲ παρατήρησις αὕτη ἄγει νὰ δεχθῶμεν ἢ ὅτι ἡ γνῶσις τῶν ἀρχαίων ἦτο ἀκριβεστέρα ἐκείνης, ἢν ποριζόμεθα ἐξ ἀτελῶν καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους τῆς βλαστήσεως εἰλημμένων εἰκόνων τῶν νομισμάτων, ἢ ὅτι ὁ τεχνίτης τοῦ δελφικοῦ μνημείου, γινώσκων τὴν ὑπάρχουσαν συγγένειαν τῶν δύο φυτῶν μὴ ἰδὼν δὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ φυσικὸν σίλφιον, ἀπεμιμήθη περισσότερον τοῦ προσήκοντος τὰ φύλλα τοῦ γνωστοῦ αὐτῷ σελίνου. Ἐν ἑκατέρῃ περιπτώσει ποριζόμεθα τεκμήριον, ὅτι ὁ τεχνίτης ἀληθῶς ἤθελε νὰ εἰκονίσῃ σίλφιον.

Ὁ καυλὸς τοῦ φυτοῦ ἐξακολουθεῖ καὶ μεταξὺ τῶν σωματίων τῶν ὀρχουμένων κορῶν, παρὰ τοὺς μηρούς δ' αὐτῶν καὶ εἰς τὸ ὕψος τῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πόλων προέχουσι μικρὸν αἰ κορυφαὶ τῶν τελευταίων τρυφερῶν ἡμικλείστων μασπέτων. Ἐπ' αὐτῶν θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ

ὑποθέσωμεν, ὅτι ἦτο ἡ κορυφαία μαγύδαρις ἢ τὸ ἄνθος τοῦ σιλφίου. Ἐνταῦθα φυτόν εἰκονιζόμενον ἐν οὕτω τρυφερᾷ καταστάσει καὶ οὐδαμῶς τοῦ λοιποῦ κανλοῦ ἔχον καρπούς, οὗς βλέπομεν ἐπὶ τῶν νομισμάτων, βεβαίως οὐδ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς εἶχε μαγύδαριν. Τρεῖς δὲ ὄπαι (διαστάσεις 0,135 × 0,075 × 0,065 βάρθ.), εὐρισκόμεναι ἐπὶ τῶν τριῶν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν κορῶν καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἐξεχόντων φύλλων τοῦ κανλοῦ (ἢ διατήρησις τῆς ὀπῆς εἶναι ἀρτία ἐπὶ τοῦ ἑνός), μαρτυροῦσιν, ὅτι ἐνταῦθα ἰδρύετο ὑψίπους τρίπους μετάλλινος ἐξικνούμενος μέχρι τῆς ἄκρας κορυφῆς τοῦ μνημείου. Ἐνταῦθα ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν κορῶν ἢ ἐπιφάνεια τοῦ μαρμάρου ὄλου σχηματίζει ἐλαφρὰν κοιλότητα φέρουσα προσέτι ἀτάκτως διατεθειμένας τέσσαρας ὄπας, ὧν ἡ μία, ἢ «κεντρική», μείζων (βάρθ. 0,10 × 0,11 × 0,065). Αἱ ὄπαι αὗται ἐχρησίμευον βεβαίως πρὸς στερέωσιν τοῦ λέβητος, ὅστις ἐκορύφου τὸν τρίποδα καὶ τὸ ὄλον ἀνάθημα.

Παρὰ πᾶσαν τὴν δυνατὴν ἐν τῇ μαρμαρίνῃ δελφικῇ ἀπεικονίσει κυρηναϊκοῦ φυτοῦ σχηματοποίησιν, ἧς ὁ βαθμὸς δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ ὀρισθῆ, ὑπολαμβάνω ὡς δεδομένην οὕτω ἢ αὐταπόδεκτον τὴν τε ἀλήθειαν, ὅτι περὶ σιλφίου πρόκειται ἐν τῷ δελφικῷ καλλιτεχνήματι, καὶ τὴν ὁμοιότητα αὐτοῦ πρὸς τὰς ἀπεικονίσεις τοῦ φυτοῦ ἐπὶ τῶν κυρηναϊκῶν νομισμάτων. Ἡ ὁμοιότης αὕτη εἶναι ἀσυγκρίτως μείζων ἐνταῦθα ἢ μεταξὺ τῶν νομισμάτων καὶ τῆς κυρηναϊκῆς κύλικος Studniczka, *Kyrene* σ. 18· πορίζομαι δέ, ὅτι μνημεῖον τοιοῦτον, εἰκονίζον τὸ «ἐθνικὸν» κυρηναϊκὸν φυτόν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνατεθῆ εἰς Δελφοὺς ὑπὸ ἄλλου τινὸς ἢ ὑπὸ τῶν Κυρηναίων. Οὕτω καὶ οἱ Σελινούντιοι εἶχον ἀναθέσει ποτὲ εἰς Δελφοὺς χρυσοῦν σέλινον, ὃ ἀπεικονίζον κα' ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν, οἱ δὲ Τενέδιοι πέλεκυν, ὅστις ἦτο ἐπίσης νομισματικὸς τύπος τῆς Τενέδου, (Πλουτ. de Pyth. σ. 12. Πανσ. 10, 14.)

Τὴν γνώμην ταύτην βεβαιοῖ ἀρχαία μαρτυρία ἡγή, ἣν ὑπολαμβάνω ὡς ἀναμφισβητήτως ἀναφερομένην εἰς τὸ μνημεῖον τοῦτο. Ἡ μαρτυρία αὕτη, ἀναγομένη εἰς τὸν δελφὸν Ἀναξανδρίδαν (ζήσαντα περίπου ἐν τοῖς χρόνοις 225-182 π.Χ. πρβλ. Pauly-Wirsowa's R.E. ἄρθρ. Delphoi σ. 2523, 2630 Hiller von Gärtringen - Pomtow) καλῶς τοὺς Δελφοὺς γινώσκοντα καὶ «περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίου» καὶ «περὶ τῶν συληθέντων ἐν Δελφοῖς ἀναθημάτων» (Müller, Fr. Hist. Gr. III, 106, 1 καὶ 2.) γράψαντα, κεῖται ἐν τοῖς σχολίοις

(Dindorf σελ. 592. Πρβλ. καὶ Rose, Aristoteles pseudepigraphus σελ. 485 καὶ *Thrige*, Res Cyrenensium σελ. 284 καὶ 312.) εἰς Ἀριστοφάνους Πλοῦτον στ. 925. Ἐνταῦθα, ὅθεν ἐλήφθησαν καὶ τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα περὶ τοῦ σιλιφίου χωρία, γινομένου λόγου περὶ τῆς μέγαν πλοῦτον αἰνιττομένης γνωστῆς φράσεως «*Βάτιου σιλφίον*» λέγει εἰς σχολιαστῆς «... Καὶ οἱ Ἀμπελιῶται δέ, ἔθνος Λιβύης, εἰς Δελφούς ἀνέθεσαν καυλὸν σιλφίου, ὡς φησὶν Ἀλεξανδρίδης (γρ. Ἀναξανδρίδας)» Ἄλλος δὲ σχολιαστῆς λέγει: «... Καὶ εἰς Δελφούς δὲ Ἀπόλλωνι Λίβυες καυλὸν σιλφίου ἀνέθεσαν.» Καὶ ὁ Σουΐδας δὲ λέγει ἐν λέξει «*Βάτιου σιλφίον*... Οἱ δὲ ἐπὶ Λιβύης Ἀμπελιῶται εἰς Δελφούς ἀνέθεσαν καυλὸν σιλφίου», ἐν δὲ λέξει «*σίλφιον*... Καὶ οἱ Ἀμπελιῶται, ἔθνη Λιβύης, εἰς Δελφούς ἀνέθεσαν καυλὸν σιλφίου». Ὅτι Λιβύην ἔλεγον καὶ τὴν Κυρηναϊκὴν πρβλ. Πανσ. 6, 12, 7 κλ.

Οἱ Ἀμπελιῶται ἐκαλοῦντο οὕτω ἐκ τῆς Ἀμπέλου, ἣτις ἦτο ἀκρωτήριον καὶ πόλις (;) τῆς Κυρηναϊκῆς. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει ἐν λ. Ἀμπελος (πρβλ. καὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Aug. Meinek αὐτόθι) «... καὶ ἄλλη (ἄκρα) ἐν Κυρήνῃ» ὁ δὲ Ἡσύχιος «... Κυρηναίας δὲ αἰγιαλός». Ἄλλας μαρτυρίας ἐκ τοῦ Σουΐδα καὶ τοῦ Σκύλακος (Müller, Geogr. gr. min. I, σ. 83) περὶ τῆς Ἀμπέλου, κειμένης μεταξὺ Κυρήνης καὶ Ἐσπερίδων, ἀναφέρει καὶ ὁ Rietschmann ἐν Pauly - Wirsowa's R. E. λ. Ἀμπελος 4.

Ἐπειδὴ τὸ ἀνάθημα τοῦτο, μέγα καὶ πολυτελὲς ὄν, ἀνετέθη ὑπὸ τῶν Ἀμπελιῶτων ὡς ἔθνος κατὰ τὰς ἀρχαίας μαρτυρίας, συμπεραίνομεν, ὅτι θὰ ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς αἱ δημοκρατικαὶ ἀρχαί, διαδοθεῖσαι εὐρέως ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ, διέσχισαν τὰ συμπαγῆ ὀπωσθήποτε κράτη, ἅτινα εἶχον ἀποτελεσθῆ ἤδη περὶ τινὰς ἰσχυρὰς πόλεις, οἷα ἡ Κυρήνη, ἡ Βάρκη, καὶ οἱ Εὐεσπερίδαι. Ὁ δημοκρατικὸς οὗτος τεμαχισμὸς ἐγένετο περὶ τὸ 400 π. Χ. (Πρβλ. *Thrige*, Res Cyrenensium σ. 186 ἐξ. L. Müller ἔ. ἀ. σ. 4 καὶ 30). Εἰς τοὺς χρόνους δὲ τούτους ἀνάγεται τὸ μνημεῖον τῶν Δελφῶν καὶ διὰ τὸν τεχνικὸν αὐτοῦ τρόπον, συγγενὲς ὄν πρὸς τὸ ἐν Βιέννῃ μνημεῖον τῆς Τρύσης (Τξιόλπασι) καὶ πρὸς τὸ ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσεῖῳ «μνημεῖον τῶν Νηρηίδων» ἐκ Ξάνθου τῆς Λυκίας. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ Ἀμπελος εἶχεν ἀποσπασθῆ εἰς ἴδιον κράτος, τὸ κατόρθωμα δὲ τοῦτο ἢ ἄλλο τι ἀποκλειστικῶς ἴδιον εὐτό-

χημα ἔδωκεν ἀφοριμὴν πρὸς ἀνεξάρτητον ἀνάθειον εἰς Δελφοὺς τοῦ χαρίεντος καλλιτεχνήματος. Ὅταν δ' οὕτω ὡς ἔθνος ἐμφανίζονται οἱ Ἀμπελιῶται, γίνεται πιθανόν, ὅτι τὰ φέροντα τὸ γράμμα Α κυρηναϊκὰ νομίσματα τῶν Μακῶν (Ἡροδ. 4, 176. L. Müller ἔ. ἀ. σ. 133 ἐξ. καὶ τόμ. IV Suppl. σ. 23) εἶναι ἀληθῶς κοινὰ καὶ τῆς Ἀμπέλου (πρβλ. Σουίδ. λ. σύλφιον «Ἀμπελιῶται, ἔθνη—οὐχὶ ἔθνος—Λιβύης). Ἡ πιθανότης στενῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν δημοκρατιῶν τῆς Κυρηναϊκῆς ἐξαίρεται ὑπὸ τοῦ Müller (σελ. 30) δεόντως.

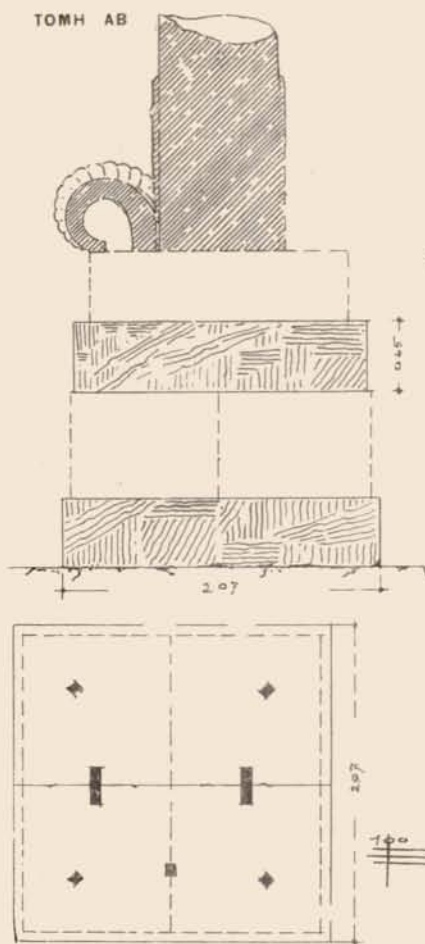
Ἡ κορυφή τοῦ Ἀμπελιωτικοῦ μαρμαρίνου ἀναθήματος ἢ φέρουσα τὰς τρεῖς ὀρχουμένας κόρας, ὡς καὶ ἄλλα τεμάχια αὐτοῦ εὐρέθησαν, ὡς ἐρρήθη ἀνωτέρω, πρὸς Α. τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος παρὰ τὰς βάσεις τῶν Δεινομενειδῶν. Ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὸν ταπεινότερον χώρον, εἰς ὃν εὐρέθησαν κατακυλισθέντα τινὰ ἕτερα τεμάχια τοῦ αὐτοῦ ἀναθήματος, δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τὸ ὅλον μνημεῖον ἴστατο παρὰ τὸν τρίποδα τοῦ Γέλωνος καὶ παρὰ τὸ κυρηναϊκὸν ἀνάθημα τοῦ Βάπτου (Παυσ. 10, 15, 6. Κεραμοπούλλου, Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν σελ. 56). Ἄν δ' ἀναμνησθῶμεν, ὅτι ἐκεῖ που ἀπέναντι τοῦ Μεγάλου Βωμοῦ ἢ παρ' αὐτὸν ἦτο τὸ ἐπίχρυσον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ χαλκοῦ φοίνικος, ἀνάθημα τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν ἐπ' Εὐρυμέδοντι ποταμῶ μαχῶν (Παυσ. 10, 15, 4), ὁ ἐπίχρυσος τρίπους τῶν Πλαταιῶν (Παυσ. 10, 13, 9), ἢ ἐπίχρυσος εἰκὼν τῆς Φρύνης (Παυσ. 10, 15, 1), οἱ χρυσοὶ τρίποδες τῶν Δεινομενειδῶν (Διογ. Λαερτ. 4, 58, πρβλ. Διοδ. 11, 67, 7. Homolle ἐν *Mélanges Weil*, σ. 207), ὁ χρυσοῦς ἀνδριάς τοῦ Μακεδόνοιο Ἀλεξάνδρου τοῦ «Φιλέλληνοιο» (Ἡροδ. 8, 121· Δημοσθ. 12, 21) καὶ ὁ ἀργυροῦς κρατὴρ τοῦ Ἀλυάπτου, οὐτινος μόνον τὸ σιδηροῦν ὑποκρητηρίδιον ὑπῆρχε μετὰ τὸν γ' ἱερὸν πόλεμον (Ἡροδ. 1, 51. Παυσ. 10, 16, 1), ἂν ἀπιδώμεν πρὸς τὸ ὕψος τοῦ Ἀμπελιωτικοῦ ἀναθήματος καὶ πρὸς τὴν ὁμοιότητα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ Εὐρυμέδοντος (ἀμφοτέρων ὁ κορμὸς ἦτο φυτόν), ἀγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐλλείπων τρίπους ἦτο ἴσως χρυσοῦς ἢ ἐπίχρυσος. Τὴν πίστιν ταύτην ἐνισχύει τὸ ὅτι ἡ περὶ τοῦ ἀναθήματος τούτου ἀρχαία μαρτυρία προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀναξανδρίδου καὶ δὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τοῦ «περὶ τῶν συληθέντων ἐν Δελφοῖς ἀναθημάτων» βιβλίῳ αὐτοῦ. Ἄν δ' ἀληθῶς ὁ Ἀναξανδρίδας περιελάμβανε τὸ ἀνάθημα τοῦτο μεταξὺ τῶν συληθέντων, τότε, ὡς ἐκ τῆς φύσεως

τῶν σωθέντων λειψάνων ἐξάγεται (πάντα εἶναι πεντελίσιον μίσημα-
ρον), οὐδὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ μνημείῳ πολύτιμον μέρος ἄξιον συλή-
σεως πλὴν τοῦ ἐλλείποντος ἐκ τῆς κορυφῆς πολυτίμου ἐπιθήματος.
Τὸ χρῶμα τοῦ χρυσοῦ συνεδνάζετο ἁρμονικῶς πρὸς τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα,
δι' οὗ ἦτο κεχρωσμένος ὁ κανλὸς καὶ τὰ φύλλα τοῦ μαρμαρίνου
σιλφίου. Τὸ χρῶμα τοῦτο κατεστράφη κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀλλ' ὑπελεί-
φθησαν μικρὰ λείψανα αὐτοῦ καθ' ὅλον τὸν κανλὸν καὶ τὰ φύλλα.

Ἄφ' οὗ τὰ τεμάχια τοῦ ἀναθήματος εὐρέθησαν κατὰ μέγα μέρος
ἐπὶ τοῦ πλακοστρώματος τῆς ἱεῶς ὁδοῦ, ἀναγομένου γενικῶς εἰς
τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, συμπεραίνομεν, ὅτι τὸ
μνημεῖον ἴστατο ὄρθιον μέχρι σχεδὸν τῶν νεωτάτων χρόνων τῆς
ἐνεργείας τοῦ δελφικοῦ ἱεροῦ, ἡ δὲ περὶ αὐτοῦ σιωπὴ τοῦ Πανσα-
νίου πρέπει νὰ ἐρμηνευθῆ ὡς καὶ ἡ περὶ πλείστων ἄλλων δελφικῶν
μνημείων ὁμοία σιωπὴ.

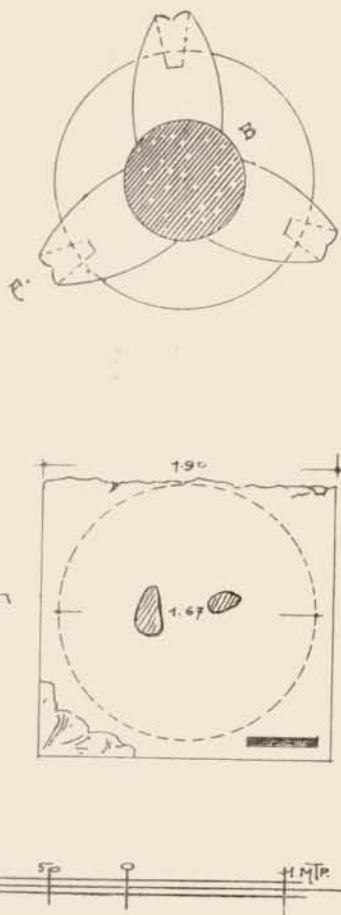
Ἡ ἀκριβὴς θέσις, ἐφ' ἧς ἴστατο τὸ ἀνάθημα, εἶνε δυσχερὲς νὰ
ὀρισθῆ. Πρὸ τῆς βάσεως ὄμως τοῦ τρίποδος καὶ τῆς Νίκης τοῦ Γέλω-
νος εἶναι βάσις τις (πλ. καὶ μῆκ. 2,07 μ.), ἧς οἱ δύο τιτανώδεις ἐγχώ-
ριοι λίθοι συνδέονται διὰ συνδέσμων □ σφζομένων τελείως καὶ
ἀποκλιόντων ἕνεκα τοῦ περικεχυμένου μολύβδου πρὸς τὸ σχῆμα τῶν
πελεκίνων. Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κατόψεως τῆς βάσεως ταύτης (εἰκ.
4) σφζούσης κατὰ τὰς ἀμιάς τῶν πλευρῶν τὸ ἴχνος περιθωρίου πλ.
0,06 ἐν μέσῳ δὲ ἴχνος ἀριμοῦ BN διενθυνομένου, ἀπώλετο μία σειρὰ
ἐκ λίθων δύο ὑπερκειμένων καὶ συνδεομένων διὰ γόμφων πρὸς ἀλλή-
λους τε καὶ πρὸς τὰς ὑποκειμένας κατὰ χώραν δύο πλάκας. Ἐπὶ τῶν
ἀπολομένων τούτων λίθων νομίζω, ὅτι ἔκειτο μεγάλη τετραγώνος
πλάξ λίθου τιτανώδους (πάχ. 0,45 × 1,90 πλ.) ἀποκειμένη νῦν μεταξὺ
τῆς βάσεως τοῦ τρίποδος τῶν Πλαταιῶν καὶ τοῦ κτιρίου τοῦ φέρον-
τος τὸ ὄνομα τοῦ θησαυροῦ τῶν Κλαζομενίων ἐν τῷ χάρτι I τοῦ
ἔμοῦ Ὀδηγοῦ τῶν Δελφῶν. Τῆς πλακὸς ταύτης τὸ πρόσωπον καθο-
ρίζεται ὑπὸ ὀπῆς ὀρθογωνίου ἐπιμήκους ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας
(εἰκ. 5) πρὸς ἔνθεσιν ποτε στήλης. Ἡ ἀντίθετος πλευρὰ εἶναι κάκι-
στα εἰργασμένη ἢ ἀποκεκρουσμένη καὶ ἐλλιπής, βεβαίως δὲ δὲν ἦτο
ὄρατὴ ποτε, προσκολλημένη εἰς τὰ ἀκατέργαστα κρηπιδώματα τῆς
βάσεως τοῦ Γέλωτος. Ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια δεκνύει προσέτι τὸ ἐλα-
φρῶς βεβαθυσμένον ἴχνος μεγάλου κύκλου ἐξικνουμένου μέχρι σχεδὸν
τῶν τριῶν καλῶς εἰργασμένων πλευρῶν τῆς πλακὸς, βεβαίως δὲ

Είχ. 7.



Είχ. 4.

Είχ. 6.



Είχ. 5.

μέχρι τῆς ὀλιωθίας κακῶς εἰργασμένης πλευρᾶς. Ὁ κύκλος οὗτος οὐδεμίαν ὀπὴν συνδέσμου δεικνύων ἔχει περίπου 5 μ. περίμετρον, ἦν ἀποδίδω εἰς περιφερεικὴν πλάκα ἀπολομένην, κειμένην δέ ποτε ἐπ' αὐτοῦ. Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης ἐξεφύετο, νομίζω, ὁ καυλὸς τοῦ σιλιφίου τῶν Ἀμπελιωτῶν, οὗτινος ἡ μεγίστη κατωτάτη περίμετρος εἶναι 3,47 μ. Ἐπὶ τῆς περιφερεικῆς ἐκείνης πλακὸς ἠρείδοντο αἱ ἄκραι κορυφαὶ τῶν κάτω πρώτων προσηπῶν μεγάλων φύλλων τοῦ καυλοῦ.

Τοιοιτοτρόπως ἡ ὅλη βᾶσις τοῦ μνημείου κατ' ἐλευθέρον πως σχεδιογράφημα τοῦ φίλου μου ἀρχιτέκτονος κ. Ἀριστοτέλους Ζάχου βασισιθέντος εἰς τὰ μέτρα ἃ παρέσχον αὐτῷ, εἶχε τὴν διαμόρφωσιν, ἦν δεικνύει ἡ εἰκ. 6 καὶ 7. Ἡ φέρουσα τὸ κυκλικὸν ἴχνος πλάξ (εἰκ. 5) φέρει ἐν μέσῳ καὶ τὰ κακόπλαστα ἐπιπόλαια ἴχνη δύο ποδῶν ἀγάλματος, ἰδρυθέντος ἐπ' αὐτῆς κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους προφανῶς τοῦ μαντείου, ὅτε τὸ μνημεῖον θὰ εἶχε καταστραφῆ.

Χαίριν συγκρίσεως μνημονεύω, ὅτι ἡ τετραγώνος γυψίνη βᾶσις τοῦ ἐν τῷ δελφικῷ μουσεῖῳ σταθέντος καυλοῦ ἔχει πλευρᾶς 1,93 μ. (ἀπέναντι 1,90 τῆς ἀνωτέρω πλακὸς τῆς φερούσης τὸ κυκλικὸν ἴχνος), ὁ δὲ γύψινος ἔχνοειδῆς ὄγκος ἔχει περίμετρον 5,97 μ. (ἀπέναντι 5 περίπου μ. τοῦ κύκλου τῆς ἀνωτέρω πλακὸς).

Καταλήγων λέγω, ὅτι μέχρι κρείσσονος γνώμης δυνάμεθα νὰ ὑπολαμβάνωμεν τὴν πρὸ τοῦ τρίτοδος τοῦ Γέλωνος βᾶσιν ὡς βᾶσιν τοῦ ἀναθήματος τῶν Ἀμπελιωτῶν, γειτνιαζόντος οὕτω πρὸς τὸ ἔτερον κυρηναικὸν ἀνάθημα, τὸ τέθριππον τοῦ Βάττου.

Αἱ ὀρχοῦμεναι κόραι, ἃς ὁ κ. Homolle καλεῖ Καρνάτιδας, πρέπει νὰ εἶναι νύμφαι τινές, νομίζω, Ἑσπερίδες, αἵτινες δὲν θὰ εἶχον μόνον τὰ ἐσπεριδοειδῆ δένδρα ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν. Ὅτι ἐτέλουν χοροὺς αἱ Ἑσπερίδες ὄρα Ἀριστοφ. νεφ. 271. Ὅτι δὲ αἱ νύμφαι αὗται δὲν ἦσαν ξέναι πρὸς τὴν κυρηναικὴν λατρείαν, εἶναι γνωστὸν ἄλλως τε καὶ ἐκ τῶν νομισμάτων, ἐφ' ὧν παρίσταται ὁ Ἡρακλῆς καὶ μία τούτων ἐκατέρωθεν δένδρου ὀπωροφόρου (Müller ἔ. ἀ. ἀρ. 23, σ. 18) ἢ ἐφ' ὧν αὕτη κάθηται ἔχουσα ἔμπροσθεν σιλιφίον. Ὁ Studniczka (Kyrene σελ. 20, 22) καλεῖ αὐτὴν Κυρήνην Ἑσπερίδα. Ἴσως δὲ συνηριθμοῦντο αἱ Ἑσπερίδες μεταξὺ τῶν Νυμφῶν τῶν λατρευομένων μετὰ τοῦ Διονύσου ἐν τῇ Λιβύῃ (Κυρηναικῇ) κατὰ τὴν αὐτόθι ἑορτὴν τὰ Θεοδαίσια (Σουῖδ. «Ἄστυδρομία» παρὰ

Λίβυσιν οίονει τῆς πόλεως γενέθλια καὶ Θεοδαΐσια ἑορτή, ἐν ἣ ἐτίμων Διώνυσον καὶ Νύμφας»).

Προσέτι κυρηναϊκὴ πόλις ἦτο ἡ Ἑσπερίς ἢ Ἑσπερίδες ἢ Εὐεσπερίδες (ἢ ὕστερον Βερενίκη), ἐνθα εὐρεῖα παλαιὰ (Müller ἔ. ἀ. σ. 90 σημ. 1. Gruppe, Griech. Myth. σ. 385,2) παράδοσις ἐτοποθέτει τὸν κῆπον τῶν Ἑσπερίδων. Τὴν παράδοσιν ταύτην συνεμερίζοντο καὶ οἱ Κυρηναῖοι, ἀντιφιλοτιμούμενοι μάλιστα εἰς τὴν προσοικειώσιν τοῦ ἀμφιδιηρίτου (πρβλ. Roscher, Lex. mythol. ἀρθ. Hesperiden σ. 2598) κήπου τῶν Ἑσπερίδων (Müller ἔ. ἀ. σ. 22). Ὁ δὲ Σκύλαξ (ἔ. ἀ.) ἀκριβῶς ἐν τῷ χώρῳ, ὃν ἐκάλον Κῆπον τῶν Ἑσπερίδων, τοποθετεῖ τὴν Ἄμπελον λέγων: «Φυκοῦς κόλπος ἄνω δὲ ἐνταυθὰ ἔστιν ὁ κῆπος τῶν Ἑσπερίδων. Ἔστι δὲ τόπος βαθύς ὄργυιῶν μι' ἀπότομος κύκλω, οὐδαμοῦ ἔχων κατάβασιν. Ἔστι δὲ δύο σταδίων πανταχῇ, οὐκ ἔλαττον, εὖρος καὶ μῆκος. Οὗτός ἐστι σύσκιος δένδρεσιν ἐμπεπλεγμένοις ἐν ἀλλήλοις ὡς ὅτι μάλιστα πυκνοτάτοις: τὰ δένδρα ἔστι λωτός, μηλέαι παντοδαπαί, ῥοαί, ἄπιοι, μμυαίκαλα, συκάμυνα, ἄμπελοι, μυρσίνας, δάφνας, κισσός, ἔλαιαι, κότινοι, ἀμυγδαλαί, καρύαι. Τῶν δὲ χωρίων, ἃ οὐκ εἴρηται, ἔστι κατὰ τὸν κῆπον Ἄμπελος, Ἄπιος». . . Καὶ ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν Ἑσπερίδων νυμφῶν περιορίζεται ὑπὸ τινων ἀρχαίων εἰς τρεῖς, ὃν ὀνόματα φέρονται Ἑσπέρη, Ἐρυθρίς, Αἴγλη (Ἀπολλων. 4, 1427 πρβλ. Unger, Philol. 46, 188 σ. 238) ἢ Ἐρυθρία, Ἑστία, Ἐρέθουσα. (Ἀπολλοδ. 2, 114). Ἄλλα καὶ ἂν δεχθῶμεν, ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη δὲν εἶναι ἀκριβής, καὶ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑσπερίδων ἦτο μεῖζων (ἢ κύλιξ τοῦ Ἀστέα φέρει ἔξ ὀνόματα Ἑσπερίδων: Kretschmer, Griech. Vaseninschr. 221, Roscher's Lex. mythol. ἀρθ. Hesperiden σ. 2597), πάλιν τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀποτρέψῃ ἡμᾶς ἐντελῶς ἀπὸ τῆς γνώμης, ὅτι Ἑσπερίδες εἶναι αἱ τρεῖς ἐπὶ τοῦ δελφικοῦ κανοῦ κόραι διότι ὅπως ἐπὶ τοῦ νομίσματος καὶ τῆς γνωστῆς μετόπης τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐτέθη μία μόνη Ἑσπερίς, οὕτω ἐπὶ τοῦ σιλφίου τῶν Δελφῶν ἠδύναντο νὰ τεθῶσι τρεῖς. Ὅπως ἡ παράλειψις πλειόνων Ἑσπερίδων ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει δὲν ἦτο πρόσκομμα οὕτω καὶ κατὰ ἕτιονα λόγον προσέκρουεν ἡ παράλειψις ὀλιγοτέρων ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει.

Ἐν Θήβαις 1908.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

P. S. Εἶχε παραδοθῆ τὸ χειρόγραφον τῆς ἀνωτέρω μελέτης τῇ Διευθύνσει τῆς Διεθνoῦς ἑφημερίδος τῆς νομισματικῆς ἀρχαιολογίας, πρὶν κυκλοφορήσῃ ἐν τῷ BCH, 1908 σ. 205 - 235 τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Homolle «la colonne d'acanthé». Ἡ ἀπουσία ὅμως τοῦ μὲν κ. Σβορώνου ἔξω τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐμοῦ δ' ἐν Δήλῳ ἐγένετο αἰτία, ὥστε νὰ προφθάσω τὴν ἀνωτέρω μελέτην μόλις κατὰ τὴν τρίτην διόρθωσιν τῆς τυπώσεως αὐτῆς. Προσθέτω λοιπὸν ἐνταῦθα, ὅτι εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Homolle συλλεχθέντα ἐκ τῆς ἀγγειογραφίας καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὅμοια πρὸς τὸν δελφικὸν καυλὸν ἔργα πρέπει νὰ συναριθμηθῇ ὁ ἐν Δήλῳ εὐρεθεὶς Β τῆς ἀγορᾶς τοῦ Θεοφράστου κατώτατος σπόνδυλος μετὰ συναφοῦς ἀποκεκρουσμένης βάσεως ὁμοίου πρὸς τὸν δελφικὸν μαρμαρίνου κίονος ἀλλὰ λεπτοτέρου καὶ ἔχοντος τὰς ῥαβδώσεις ἑλικοειδεῖς. Δὲν ἀνήκει εἰς ἐμὲ ἡ δημοσίευσίς τοῦ ἔργου τούτου, ἀλλ' ἐμνημόνευσα αὐτοῦ ἐνταῦθα, πεποιθὼς ὅτι δὲν θὰ προσκρούσω οὐδαμοῦ.

Πάντα ὅμως τὰ ἔργα ταῦτα δεκνύουσι καυλὸν σιλφίου (ἀμφιβάλω μόνον περὶ τῶν ἐν BCH ἔ. ἀ. σ. 218, 221) κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἦττον ἐσχηματοποιημένον οὐχὶ δ' ἄκανθον. Ὡς πρὸς τοῦτο παραθέτω τὴν εἶδσιν, ἣν ὀφείλω τῷ κ. Σ. Μηλιαράκη καθηγητῇ τῆς Βοτανικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ὅτι ἡ ἄκανθος δὲν ἔχει καυλὸν μετὰ συστημάτων φύλλων ἐκφυομένων ἐκ διαφορῶν κόμβων, ἐν ᾧ τὸ σίλφιον ἔχει. Τὰ λοιπὰ θὰ εἴπωσι τὰ πράγματα (ὡς ἐκτίθενται ἐν τῷ ἄρθρῳ τοῦ κ. Homolle καὶ τῷ ἐμῷ) καὶ ἡ κρίσις τοῦ ἀναγνώστου καὶ τοῦ μελετητοῦ. Βεβαίως ὅμως δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι πρόκεινται ἡμῖν δύο ἐρωτήσεις, πρὸς αἷς πρέπει νὰ ἀπαντήσωμεν· αἱ ἐρωτήσεις αὗται εἶναι: 1. Τί εἶναι τὸ δελφικὸν μνημεῖον, οὗτινος τὰ λείψανα εὐρέθησαν παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ἄρματος τοῦ Βάττου, ἡ δὲ πρὸς τὰ σίλφια τῶν κυρηναϊκῶν νομισμάτων ὁμοιότης εἶναι ἀπαραγνώριστος; 2. Τί ἀπέγινε τὸ ἐν Δελφοῖς ἀνάθημα τῶν Ἀμπελιωτῶν τὸ παριστάνον καυλὸν σιλφίου;¹ Εἰς τὰς ἐρωτήσεις

¹ Δὲν πρέπει νὰ ὑποθεθῇ ὅτι τὸ ἀνάθημα τοῦτο ἦτο στυλοῦσιος καυλὸς σιλφίου, ἐπειδὴ τὸ σίλφιον, φυτὸν ἐπετειόκαυλον τρυφερόν, δὲν συνετηρεῖτο φυλακτόμενον ὀλοκλήρον, ἀλλὰ μόνον ὁ ὀπὸς αὐτοῦ ζυμώμενος μετ' ἀλεύρων καὶ καθιστάμενος οὕτω ἀσπτιος (πρβλ. Θεόφρ. ἔ. ἀ. 6,3) ἂν δ' ἀνετίθετο ὀλοκλήρον φυσικὸν σίλφιον, οὔτε θὰ ἐσφίζετο ἐπὶ μακρὸν, ὥστε νὰ καταλάβῃ θέσιν ἐν βιβλίοις γράφουσι τὰ συληθέντα ἀνάθημα τῶν Δελφῶν ἐν χρόνοις νεωτέροις, οὔτε θὰ ἦτο ἀνάθημα ἀντάξιον ἔθνους ὀλοκλήρου.

ταύτας ἀμφοτέρας δίδει ἀπάντησιν, νομίζω, μόνη ἢ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐκτεθειῖσα ἐρμηνεία.

Περὶ τῶν ὄρχουμένων νυμφῶν πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ ἐν *Zeitschr f. bildende Kunst N. F. VI* σ. 36 ἐξ. ἄρθρου «Karyatiden» τοῦ κ. P. Wolters. Περὶ τοῦ πόλου ἢ καλαθίσκου τῶν «χορευουσῶν Καρυατίδων» γίνεται λόγος ἐν σελίδι 43· βεβαίως ὁμοίως ὁ καλαθίσκος οὗτος ἐσχηματισμένος ἐκ φύλλων φοίνικος, δένδρου κατ' ἐξοχὴν αἰγυπτιακοῦ, προσόμοιος δὲ σφόδρα πρὸς τὰς ἐκ πτερῶν ἢ τὰς ἀκτινωτὰς τιάρας τῆς Ἀνατολῆς (πρβλ. *Menant, Rech. sur la glyptique orientale I*, σ. 249 καὶ 32 - 33, *II*, σ. 29 καὶ 55 καὶ 144 - 5) καὶ πρὸς τὸν πῖλον τοῦ αἰγυπτιακοῦ θεοῦ Βησᾶ καταγομένου ἐξ Ἀραβίας (πρβλ. καὶ τὴν τιάραν τοῦ Χέοπος ἐν *Primitive art in Egypt by Capart - Griffith* εἰκ 204 σ. 269), εἶνε παλαιὸν ἀνατολικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐπίσημον, διατηρηθὲν καὶ ἔπειτα, ὡς διετηρήθη μέχρις ἡμῶν τὸ σχῆμα τῶν καλυμμάτων τῶν ἱερέων τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀθήνησι 31/Χ/08.

Α. Δ. Κ.

